

ISSN 2959-1953
ISSN 2959-1961
<https://osvita.eeipsy.org>
<https://doi.org/10.38014/osvita.2022.90.21>

ПЕРХАЙЛО Н.А.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, завідувачка кафедри
соціальної педагогіки і соціальної
роботи, Університет Григорія
Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав-Хмельницький, Україна

КОНТЕКСТНЕ НАВЧАННЯ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ БАКАЛАВРІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

PERKHAILO N.A. Contextual learning in the practical training of bachelors of social work. *Modernizing the content of technologies for training a modern specialist in higher school requires updating them to meet the expectations of the labour market in Ukraine and abroad, the requirements of the future applicants' professional activities, its challenges, demands and risks. At the same time, while students are still studying at a higher education institution, their early professionalization should be fully implemented, and they should purposefully form an individual style of professional activity, their own "portfolio" of professional tools and technologies, etc. For this purpose the author of the article proposes to actively use the potential of the contextual learning paradigm, which focuses professional training on taking into account a number of contexts (institutional, teaching, technological, pedagogical, educational, personal). Contextual learning is of particular importance in the process of practical training of students at all stages - educational, quasi-professional and educational-professional. The author considers innovative forms and methods of work: gamification, design, professional portfolio, etc. to be a powerful component of optimizing the students' practical training on the basis of contextual learning (ensuring consistency and interdisciplinarity; creating a scenario plan for the applicants' practical activities; familiarization with future job functions and responsibilities; professional roles, taking into account the future specialists' professional and personal interests, the spatial and temporal context, etc.). The publication outlines the general features of a reflective and contextual educational environment, which involves the analysis and correlation of students' needs and the capabilities of the educational and practical environment, eliminates contradictions between them, becomes a means of overcoming the crisis of*

personal professionalization; ensuring a stable position of a future social work specialist, etc.

Key words: *higher education, bachelor of social work, contextual learning, applicants' practice, innovative approaches.*

ПЕРХАЙЛО Н.А. Контекстне навчання у практичній підготовці бакалаврів соціальної роботи. Модернізація змісту і технологій підготовки сучасного фахівця у вищій школі вимагає їх оновлення з урахуванням очікувань ринку праці в Україні й за кордоном, вимог майбутньої професійної діяльності здобувачів, її викликів, запитів та ризиків. Водночас ще на етапі навчання студентів у закладі вищої освіти слід повної мірою здійснювати їх ранню професіоналізацію, цілеспрямовано формувати індивідуальний стиль фахової діяльності, власний «портфель» професійних інструментів та технологій, активну й нестандартну фахову позицію тощо. З цією метою авторка статті пропонує активно скористатися потенціалом парадигми контекстного навчання, що орієнтує професійну підготовку на врахування цілої низки контекстів (інституційного, викладацького, технологічного, педагогічного, навчального, студентського (особистісного)). Показана особлива вага контекстного навчання у процесі практичної підготовки здобувачів на всіх її етапах – навчальному, квазіпрофесійному та навчально-професійному. Потужним складником оптимізації практичної підготовки студентів на засадах контекстного навчання авторка вважає інноваційні форми й методи роботи: гейміфікацію, проєктування, професійне портфоліо тощо – забезпечення системності та міжпредметності; створення сценарного плану практичної діяльності здобувачів, практичне оволодіння майбутніми посадовими функціями й обов'язками, професійними ролями, урахування професійних та особистісних інтересів майбутніх фахівців, просторово-часовий контекст і т.д. У публікації окреслені загальні риси рефлексивно-контекстного освітнього середовища, що спирається на аналіз і співвідношення потреб студентів й можливостей навчально-практичного середовища, усуває протиріччя між ними, стає засобом подолання кризи професіоналізації особистості, забезпечення стійкої позиції майбутнього фахівця із соціальної роботи та ін.

Ключові слова: *вища освіта, бакалавр соціальної роботи, контекстне навчання, практика здобувачів вищої освіти, інноваційні підходи.*

Вступ. Суттєві трансформації у вітчизняній вищій освіті, викликані сучасними високими вимогами до неї з боку ринку праці, роботодавців, здобувачів, а також необхідністю відповідати єдиним стандартам якості освіти Європейського Союзу та світу загалом, змушує шукати нові шляхи оптимізації професійної підготовки, зокрема й майбутніх фахівців із соціальної роботи.

Компетентнісний підхід до підготовки бакалаврів соціальної роботи, регламентований Законом України «Про вищу освіту», Національною рамкою кваліфікацій, освітнім та професійним стандартами, скеровує організацію практичної діяльності здобувачів на максимальне наближення до умов і вимог майбутньої фахової сфери, взаємопроникнення теоретичної й практичної її компоненти для озброєння студентів ефективним інструментарієм. Провідним агентом професійного становлення вважаємо самого здобувача, на потребах, запитах і можливостях якого повинне ґрунтуватися навчання, траєкторія котрого має коригуватися з огляду на результати його рефлексії.

Вивчення наукових розвідок з питань концептуалізації та застосування контекстного навчання в умовах вищої школи дає можливість виокремити низку перспективних підходів та корисних для підготовки бакалаврів соціальної роботи напрацювань щодо визначення сутності, змісту, технологій, інструментів контекстного навчання (Е. Байкер, Р. Бернс, Н. Борисова, А. Вербицький, В. Візлер, М. Девлін, І. Демченко, Н. Дем'яненко, П. Еріксон, В. Желанова, С. Скворцова, К. Хадсон, Л. Хоуп, О. Шапран та ін.) і його роль у формуванні професійної компетентності фахівців (Г. Барська, О. Безносюк, К. Гамбург, Т. Герлянд, Н. Гузій, Л. Коваль, Л. Костельна, Н. Лаврентьва, О. Ларіонова, І. Марчук, Т. Сидоренко, О. Ткаченко, Н. Шустова та ін.). Водночас проаналізовані численні наукові дослідження не розкривають цілісну систему практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи на засадах контекстного навчання, однак можуть стати потужною базою для неї.

Отже, маємо за мету схарактеризувати особливості й можливості практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи на засадах контекстного навчання.

Практична підготовка здобувачів на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти традиційно пов'язана з прикладним володінням професією, здатністю вирішувати реальні проблеми та ситуації у фаховій діяльності. Під практичною підготовкою маємо на увазі всі види і форми активної навчальної діяльності студентів під час практичних (семінарських) занять, різних видів практики, виконання дослідницьких завдань і науково-дослідних проєктів тощо, у процесі яких здобувачі не лише застосовують набути знання і вміння, а мають змогу реалізувати власні потреби й запити, рефлексувати (оцінювати свої можливості й обмеження), коригувати власну траєкторію професійного розвитку, конструювати індивідуальний професійний маршрут тощо [1; 3; 7].

Проте все це можливо лише за умови готовності здобувачів використовувати потенціал різних видів практичної діяльності. Щоб максимально розкрити останній доречно включити його до ширшої парадигми - контекстного навчання, поступово ускладнюючи та урізноманітнюючи застосовувані освітні ресурси.

Спираючись на запропоновані науковцями (Р. Бернс, А. Вербицький, В. Візлер, Н. Дем'яненко, П. Еріксон, Д. Перін, С. Сіз, К. Хадсон та ін.) трактування контекстного навчання, у практичній підготовці здобувачів спеціальності 231 Соціальна робота розуміємо його як: спосіб екстраполювання набутих знань і вмінь у соціальний, професійний та особистісний контексти, алгоритм організації освітнього простору за допомогою професійно орієнтованих форм, методів і засобів, що моделюють змістово-технологічні особливості діяльності фахівця соціальної сфери.

Оновлення методологічних засад практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи передусім вимагає дотримання інноваційних засад контекстного навчання, серед яких: принципи проектування змісту фахової підготовки за логікою майбутньої професії; міждисциплінарність; моделювання умов професійної діяльності; проблемності; особистісного значення процесу професіоналізації; рефлексії; індивідуалізації й диференціації; трансформації базової форми навчальної діяльності (поступу від навчального, квазіпрофесійного до навчально-професійного рівня); відкритості системи підготовки (гнучкість, мінливість, поєднання різних освітніх технологій, гейміфікація) тощо [2].

Окреслені принципи втілюються в освітню систему через нові форми, методи і засоби навчання, які ми пов'язуємо з необхідністю створення рефлексивно-контекстного освітнього середовища практичної підготовки здобувачів. Останню розуміємо як складну інтегровану систему умов, за допомогою яких у практичну підготовку здобувачів упроваджується професійний контекст соціальної роботи з метою практичного оволодіння професійною та рефлексивною діяльністю [5].

Дескрипторами контекстної практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи вважаються здатність до саморегуляції, соціально-професійний досвід, готовність до самоосвіти і самовдосконалення, особиста вмотивованість майбутнього фахівця, різновекторність спрямованості здобувача (соціум, професія, особистість), переміщення фокусу уваги з предмета навчальної діяльності на професійну.

Контекстуалізація практичної підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи передбачає поступове ускладнення освітнього середовища, послідовну реалізацію ієрархії цілей і завдань, урізноманітнення освітніх технологій. Так, на першому етапі практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи (1 курс) йдеться насамперед про адаптацію здобувачів до професійних умов,

якомога реальніше змодельованих в освітньому середовищі, що має контекстуальний формат – міждисциплінарне, мультидисциплінарне, проблемне, професійно орієнтоване, мотиваційне висвітлення змісту соціальної роботи на лекційних і практичних заняттях; застосування спеціально розроблених практико-орієнтованих кейсів (проблемні, комунікативні, ігрові, рефлексивні ситуації), первинне конструювання індивідуальної траєкторії професійного розвитку здобувача з урахування його запитів, інтересів, потреб і обмежень тощо [5]. Методично доцільними стратегіями практичної підготовки бакалаврів соціальної роботи на цьому етапі вважаємо форми й методи, що відзначаються імерсивністю, інтерактивністю, спрямованістю на вироблення індивідуального досвіду вирішувати елементарні практичні завдання, пропонувати власні (нестандартні) підходи до розгляду проблеми, їх варіанти в різних контекстах, рефлексувати (контролювати та оцінювати свої дії, засвоювати особистісно цінні професійні сенси, усвідомлювати свої інтереси, настанови, потреби), стимулювати командну роботу, ефективну комунікацію та ін. У такий спосіб теоретико-практична підготовка здобувачів здійснюється в контексті майбутньої професійної діяльності, що пронизує всі цілі, зміст, форми й методи навчання. Найпоширенішими засобами контекстуалізації практичної підготовки на цьому етапі є лекції контекстного типу, проблемні й дискусійні лекції, кейс-стаді, інтроспекція, навчальні діалоги, імітаційне та рольове моделювання і т.д.

Наступний етап практичної підготовки (2-3 курси) має за мету послідовну професійну соціалізацію студентів у процесі квазіпрофесійної діяльності бакалаврів в межах імітаційної моделі навчання, що відтворює професійні зміст, динаміку, умови майбутньої професії через спеціальні ситуації (кейси) для засвоєння студентами професійних сенсів, мотивації, власних можливостей, відбору особисто доречних інструментів, самопізнання й саморегуляції, усвідомлення власної суб'єктності у професійній діяльності на прикладі конкретних виробничих ситуацій.

Заключний етап навчання за освітньою програмою «Соціальна робота» (4 курс) передбачає активну навчально-професійну діяльність у ході виробничої практики, широкого використання форм групової, колективної генерації ідей, проєктної роботи, конструктивної критики, ситуацій конструювання освітнього середовища «під себе» тощо. На цьому етапі важливим завданням стає формування здатності результативно рефлексувати та коригувати свої дії, інтегруватися до професійного середовища, адаптуватися до його реальних умов [5; 6; 8].

Окремо слід сказати про стимулювання комунікативного розвитку майбутніх фахівців із соціальної роботи, готуючи їх до взаємодії у кризових обставинах, ситуаціях агресії, маніпуляції, спілкування з різними категоріями

клієнтів. Проблемно-комунікативні кейси, втілюються у формі дискусії/полеміки чи діалогу, які спонукають здобувачів удосконалювати контрманіпулятивні стратегії, навички аргументації, екологічного спілкування, копінг-поведінку та ін.

Підготовка студентів до професійної діяльності в соціальній сфері тісно пов'язана із громадянським навчанням, виробленням у здобувачів активної життєвої позиції, здатності на власному прикладі формувати й підтримувати фахову репутацію, відповідати очікуванням соціуму та позитивно впливати на громадську думку, обстоювати загальнолюдські й національні цінності, ідеали, долучатися до суспільно-політичних процесів. На всіх етапах навчання бакалаврів соціальної роботи слід цілеспрямовано виховувати свідомого фахівця-громадянина, обізнаного з положеннями та принципами Рамки компетентностей для культури демократії Ради Європи, готового до ефективної соціальної взаємодії.

Потужним ресурсом контекстного навчання є його зорієнтованість на зворотний зв'язок – вироблення у студентів емоційної і соціальної чутливості, готовності до «фідбеку», спроможності формувати й демонструвати власну думку, реакцію чи оцінку. Услід за науковцями (В. Візлер, К. Хадсон) вважаємо дієвим застосування на цьому етапі проєктних, цільових, рефлексивних, дослідницьких ситуацій контекстного характеру, ділових і рольових ігор, тренінгів, науково-дослідницьких кейсів, зокрема і в межах дипломного проєктування.

Отже, оптимізувати практичну підготовку бакалаврів соціальної роботи можна завдяки контекстному навчанням, що забезпечить створення максимально реального освітнього середовища, відтворення актуальних умов майбутньої фахової діяльності, наближення до виконання функціональних обов'язків, набуття власного професійного досвіду, вироблення індивідуального стилю, нагромадження своїх інструментів, копінг-стратегій тощо. Рання адаптація до складаних умов соціальної сфери значно спростить входження молодих фахівців до реалій професійної діяльності, зменшить загрози їх емоційного виснаження, підвищить продуктивність професійних дій на етапі становлення.

Список використаних джерел:

1. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения. М. ИЦ ПКПС, 2004. 84 с.
2. Герлянд Т.М. Активне навчання у закладах професійно-технічної освіти: контекстний підхід. Електронне наукове видання "Теорія і методика професійної освіти" 2014. №5. URL: <http://www.tmpe.profua.info/images/docs/5/14gerljand.pdf>

3. Гузій Н.В. Технологія контекстного навчання в організації дидактичної підготовки студентів у вищій педагогічній школі. Вища освіта України № 3 (додаток 1), 2012. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». Т.1. С. 363-370.
4. Ігнатюк О.А. Реалізація положень контекстного навчання при вивченні курсу «Основи педагогіки вищої школи» аспірантами технічного університету. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/395/1/Ignatuk_2012.pdf
5. Желанова В. В.Рефлексивно-контекстне освітнє середовище як чинник професійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів у ВНЗ. Педагогічний дискурс. 2012. Вип. 11. С. 88-93. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/0peddysk_2012_11_22
6. Томашек Н.Системный коучинг : целеориентированный подход в консультировании. Пер с нем.О.А. Шипиловой. Х : Гуманит. Центр, 20008. 174с.
7. Berns R. G. Contextual Teaching and Learning: Preparing Students for the New Economy. The Highlight Zone: Research and Work. 2001. № 5. P. 1-8. URL : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.453.3887&rep=rep1&type=pdf>
8. Korthagen F., Vasalos A. Levels in reflection: core reflection as a means to enhance professional growth. Teachers and Teaching: theory and practice, Vol. 11, No. 1, February 2005, pp. 47–71.

Transliteration of References:

1. Verbytskyi A. A. Kompetentnostnyi podkhod y teoriya kontekstnoho obuchenya. M. YTs PKPS, 2004. 84 s
2. Herliand T.M. Aktyvne navchannia u zakladakh profesiino-tekhnichnoi osvity: kontekstnyi pidkhid. Elektronne naukove vydannia "Teoriia i metodyka profesiinoi osvity" 2014. №5. URL: <http://www.tmpe.profua.info/images/docs/5/14gerljand.pdf>
3. Huzii N.V. Tekhnolohiia kontekstnoho navchannia v orhanizatsii dydaskalohichnoi pidhotovky studentiv u vyshchii pedahohichnii shkoli. Vyshcha osvita Ukrainy № 3 (dodatok 1), 2012. Tematychnyi vypusk «Pedahohika vyshchoi shkoly: metodolohiia, teoriia, tekhnolohii». Т.1. S. 363-370.
4. Ihnatiuk O.A. Realizatsiia polozhen kontekstnoho navchannia pry vyvcheni kursu «Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly» aspirantamy tekhnichnoho universytetu. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/395/1/Ignatuk_2012.pdf
5. Zhelanova V. V.Refleksyvno-kontekstne osvitiie seredovyshche yak chynnyk profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia pochatkovykh klasiv u VNZ.

Pedahohichniy diskurs. 2012. Vyp. 11. S. 88-93. Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Opeddysk_2012_11_22

6. Tomashek N. Systemnyi kouchynh : tseleoryentirovanniy podkhod v konsultyrovany. Per s nem. O.A. Shpylovoi. Kh : Humanyt. Tsent, 20008. 174s.
7. Berns R. G. Contextual Teaching and Learning: Preparing Students for the New Economy. The Highlight Zone: Research and Work. 2001. № 5. P. 1-8. URL : <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.453.3887&rep=rep1&type=pdf>
8. Korthagen F., Vasalos A. Levels in reflection: core reflection as a means to enhance professional growth. Teachers and Teaching: theory and practice, Vol. 11, No. 1, February 2005, pp. 47–71.

PERKHAILO N.A.

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecture of the Social Pedagogy and Social Work Department, Hrygorii Skovoroda University in Pereiaslav

of the Kyiv region, Pereiaslav, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-3332-6256>

E-mail: ne-la@ukr.net

CONTEXTUAL LEARNING IN THE PRACTICAL TRAINING OF SOCIAL WORK BACHELORS

<https://doi.org/10.38014/osvita.2022.90.21>